

Progresjonsplan

Fagområder

Kommunikasjon språk og tekst,

Gjennom arbeid med fagområdet skal barnehagen bidra til at barna får utforske og utvikle sin språkforståelse, språkkompetanse og et mangfold av kommunikasjonsformer. I barnehagen skal barna møte ulike språk, språkformer og dialekter gjennom rim, regler, sanger, litteratur og tekster fra samtid og fortid. Barnehagen skal bidra til at barn leker med språk, symboler og tekst og stimulere til språklig nysgjerrighet, bevissthet og utvikling.

I barnehagen skal barna få erfare ulike formidlingsmåter av tekster og fortellinger, som kilde til estetiske opplevelser, kunnskap, refleksjon og møter med språk og kultur. Personalet skal invitere til utforsking av muntlige språk så vel som skriftspråk.

Gjennom arbeid med kommunikasjon, språk og tekst skal barnehagen bidra til at barna:

- uttrykker sine følelser, tanker, meninger og erfaringer på ulike måter
- bruker språket til å skape relasjoner, delta i lek og som redskap til å løse konflikter
- videreutvikler sin begrepsforståelse og bruker et variert ordforråd
- leker, improviserer og eksperimenterer med rim, rytme, lyder og ord
- møter et mangfold av eventyr, fortellinger, sagn og uttrykksformer
- opplever spenning og glede ved høytlesning, fortelling, sang og samtale
- utforsker og gjør seg erfaringer med ulike skriftspråsuttrykk, som lekeskrift, tegning og bokstaver, gjennom lese- og skriveaktiviteter

Personalet skal:

- skape et variert språkmiljø der barna opplever glede ved å bruke språket og kommunisere med andre
- synliggjøre språklig og kulturelt mangfold, støtte barnas ulike kulturelle uttrykk og identiteter og fremme mangfold i kommunikasjon, språk og uttrykksformer
- invitere til ulike typer samtaler der barna får anledning til å fortelle, undre seg, reflektere og stille spørsmål
- oppmuntre barna til å fabulere og leke med språk, lyd, rim og rytme
- støtte barnas lek med og utforsking av skriftspråket
- bruke varierte formidlingsformer og tilby et mangfold av bøker, sanger, bilder og uttrykksformer
- inkludere alle barna i språkstimulerende aktiviteter

FAGOMRÅDE	1-2 ÅR	3-4 ÅR	5 ÅR
Kommunikasjon, språk og tekst	• Barna leses for i bildebøker og blir fortalt korte, enkle historier. • Barnas språk støttes ved benevning, bekreftelse og gjentakelse av rett ord på det barnet gjør og ser. • Barna blir kjent med ordbildet av navnet sitt. • Barna oppmuntres til dialog • Barna blir kjent med sanger med bevegelser og rim. • Barna oppfordres til å lytte og vente på tur • Barna introduseres for begreper rundt følelser • Barna blir introdusert for digitale hjelpemidler som PC, kamera og IPad • Vi introduserer barna for tegn til tale	• Barna leses for i billedbøker. • Barna blir fortalt eventyr. • Barna får høre på lydbøker. • Barna bruker tegn til tale som en naturlig del av sitt hverdagsspråk. • Barna lytter til lyder og rytmer i språket. • Barna oppmuntres til å tulle med språket. • Barna får kjennskap til tallsiffer og bokstaver. • Barna har gode samtalepartnere i de voksne. • Barna lærer sanger, rim og regler. • Barna øver på å lytte og vente på tur. • Barna oppmuntres til å sette ord på følelser. • Barna oppfordres til å bruke språket sitt i samspill og for å løse opp i konflikter.	• Barna blir lest for i lengre tekstbøker og hører mer avansert eventyr. • Barna får dikte sine egne historier. • Barna får erfaringer med tall, bokstaver og grunnleggende begreper. • Skrive navnet sitt. • Barna får kjennskap til alfabetet • Barna blir oppfordret til å tørre og ta ordet i en gruppe. • Barnas språkhumor videreutvikles. • Barna oppfordres til i større grad å løse konflikter uten hjelp av voksne • Barna reflekterer rundt hvordan vi snakker til/med hverandre • Vi oppmuntrer til å hevde egne meninger og lytter til andres • Barna blir gjort kjent med sammenhenger og vi tar med barna på digitale prosesser.

Konkrete aktiviteter	1-2 år	3-4 år	5 år
• Bøker • Munnmotorikktrening • Eventyr • Dramatisere • Bruke ulike teknikker lært gjennom språkløyper • Spill/aktiviteter • Snakkepakka	• Lytte og vente på tur • Lesegrupper • Enkle puslespill • Bruke konkrete • Sangleker med turtaking • Bildebøker • Bruke ord og begreper bevisst i hverdagen • Språksamlinger • Synge sanger • Rim og regler • Klappe ord • Bytte ut bøker jevnlig • Puslespill og Lotto • Sanger med bilder • Kjenne igjen egen bokstav • Øve munnmotorikk • Dramatisere • Bilder av barna med navn på • Henge opp rim og regler • Faste sanger/regler til faste aktiviteter • Kjenne igjen navnet sitt • Klappe stavelser i navn	• Eventyr med støtte i konkrete. • Lærer seg nye sanger/regler hver måned. • Øver på minst et tegn i uka. • Kle seg ut • Leke ut eventyrene • Bruke kroppen til å uttrykke seg • Delta i små språkgrupper. • Spille spill: memory, soppspill og lignende • Tall- og språksprell • Rolleleken skal ha stor plass i hverdagen vår. • Gåter og vitser • Fokus på stavelser i navn, klappe • Kjenne igjen og øve på å skrive navnet sitt • Kims lek • Gjenfortelling, voksne skriver ned • Hverdagslige aktiviteter, som for eksempel å gå på butikken, hvor språket er sentralt.	• Lydbøker • Lage digital fortelling • Eventyrboks • Lesegrupper • Rimelotto • Samling og samtale • Tegne en historie • Lage egne spill • Elle-melle • Bruke språk og bilde for å fortelle en historie • Gi konstruktive tilbakemeldinger • Diktere barnas fortellinger • Rekke opp hånda • Tall og bokstaver • Lytte ut lyder • Laminerte bokstaver • Alias • Ulike språk og dialekter • Nettvett

Kropp, bevegelse, mat og helse

Vaner og handlingsmønstre tar form allerede fra tidlig alder. Gode vaner som tilegnes i barnehagealder, kan vare livet ut. Barnehagen skal legge til rette for at alle barn opplever bevegelsesglede, matglede og matkultur, mental og sosial velvære og fysisk og psykisk helse. Barna skal inkluderes i aktiviteter der de får være i bevegelse, lek og sosial samhandling og opplever motivasjon og mestring ut ifra egne forutsetninger. Barnehagen skal bidra til at barna blir kjent med kroppen sin og utvikler bevissthet om egne og andres grenser.

Gjennom arbeid med fagområdet skal barna få sanse, oppleve, leke, lære og skape med kroppen som utgangspunkt. Gjennom medvirkning i mat- og måltidsaktiviteter skal barna motiveres til å spise sunn mat og få grunnleggende forståelse for hvordan sunn mat kan bidra til god helse.

Gjennom arbeid med kropp, bevegelse, mat og helse skal barnehagen bidra til at barna:

- opplever trivsel, glede og mestring ved allsidige bevegelseserfaringer, inne og ute, året rundt
- blir kjent med egne behov, får kjennskap til menneskekroppen og utvikler gode vaner for hygiene og et variert kosthold
- videreutvikler motoriske ferdigheter, kroppsbeherskelse, koordinasjon og fysiske egenskaper
- opplever å vurdere og mestre risikolek gjennom kroppslige utfordringer
- blir trygge på egen kropp, får en positiv oppfatning av seg selv og blir kjent med egne følelser
- setter grenser for egen kropp og respekterer andres grenser
- får innsikt i matens opprinnelse, produksjon av matvarer og veien fra mat til måltid

Personalet skal:

- være aktive og tilstedeværende, støtte og utfordre barna til variert kroppslig lek og anerkjenne barnets mestring
- bidra til at barna kan tilegne seg gode vaner, holdninger og kunnskaper om kost, hygiene, aktivitet og hvile
- gi barna tilgang til varierte og utfordrende bevegelsesmiljøer, sanseopplevelser og kroppslig lek ute og inne, i og utenfor barnehageområdet
- bidra til at barna utvikler et bevisst forhold til retten til å bestemme over egen kropp, og respekt for andres grenser
- legge til rette for at måltider og matlaging bidrar til måltidsglede, deltagelse, samtaler og fellesskapsfølelse hos barna
- kjenne og praktisere nasjonale føringer for helsefremmende og forebyggende tiltak som gjelder barn

Fagområde	1-2 år	3-4 år	5 år
Kropp, bevegelse, mat og helse	- Barna får tilrettelagt for fysisk utfoldelse, både ute og inne. - Barna bruker naturen som en arena for varierte bevegelser i ulendt terreng. - Barna blir gjort bevisste på ulike kroppsdelene - Barna etablerer rutiner for håndhygiene - Barna prøver selv; spise (også med bestikk), kle på seg, gå på potte/ toalett - Barna får varierte smaksopplevelser og opparbeider matglede	- Barna oppmuntres til å gå på do selv - Barna oppmuntres til å smøre mat selv, og smake på alt. - Barna oppmuntres til å kle på seg selv. - Barna er med på aktiviteter og leker som skaper kroppsbevissthet; balanse, sanseløype, hoppe m.m... - Barna blir gjort bevisste på kroppens funksjoner. - Barna blir gjort bevisste på gode holdninger og kunnskap om hygiene. - Barna får kunnskap om hvor maten kommer fra	- Barna forventes å være selvstendige ved dobesøk, måltid og påkledning. - Barna øver på å holde orden på sine egne saker - Barna får mulighet til å tilegne seg grunnleggende ferdigheter i skigåing, skøyter, hoppe strikk og tau, klatring, stupe kråke m.m... - Barna blir gjort bevisste på kroppens behov og et variert kosthold. - Barna får kunnskap om og et forhold til personlig hygiene - Barna får kunnskap om kroppen og respekt for andres kropp - Veien fra mat til måltid

Konkrete aktiviteter	1-2 år	3-4 år	5 år
• Matlaging • Tannhelse • Aktiviteter til ulike sanser • Kropp • Hygiene • Leker/aktiviteter • Aktivitetsdag • Påkledning og klær • Sanger, regler og leker til temaet	• Være med på matlaging (trille ut boller, forme, røre, kjevle, smake) • Øve på å rulle • Hoppe, rulle, krype og danse • Få lov å ha aktiv lek • Turer i ulendt terreng • Ulike underlag (plater/kasser med bomull, sand, grus) • Snakke om kroppens ulike funksjoner • Bruke fallskjerm • Hinderløype ute/inne • Snakke om og bruke sanser • Rutiner med håndvask • Lottospill om mat og kroppsdelar • Minirøris • Lage hånd/fotavtrykk • Sanger og regler • Ipad • Sklie • Lage fruktfat, benevne frukt • Smøre selv • Bli kjent med kropp og bruksområder • Smake ulike mattyper • Hvor kommer maten fra	• Være med når vi lager mat/baker • Vi er i gymsalen flere ganger i året. • Alle er i lavvoen eller på tur minst en gang i uken. • Hinderløype inne og ute • Bevegelseslek og regler. • Vi øver på regelleker. • Barns seksualitet • Snakke med barna om gode og vonde hemmeligheter • Toalettbesøk og håndvask øver vi på. • Lottospill om mat og kroppsdelar • Minirøris • Vi er mye ute, ved alle årstider og all slags vær. Ute har vi ulendt terreng, klatrebusker, lekestativer, sklier, husker osv. • Barna er med å handle på butikken.	• Hele matlagingsprosessen, forberede- handle – tilberede mat • Karius og Baktus • Plakat med ja og nei mat • Øve på å rulle, hoppe krype, danse • Turer • Ulike smaker • Hinderløype • Snakke med barna om gode og vonde hemmeligheter • Mitt valg • Håndavtrykk/fotavtrykk/ omriss av kroppen • Bake • Hvilken mat gjør kroppen syk • Skiskole • Hjelp de yngre med påkledning • Sykehuslek • Være sammen grupper • Selvstendighetstrening • Respekt for egen og andres kropp

Kunst, kultur og kreativitet

Opplevelser med kunst og kultur i barnehagen kan legge grunnlag for tilhørighet, deltagelse og eget skapende arbeid. I barnehagen skal barna få estetiske erfaringer med kunst og kultur i ulike former og organisert på måter som gir barna anledning til utforsking, fordypning og progresjon. Barna skal støttes i å være aktive og skape egne kunstneriske og kulturelle uttrykk. Barnehagen skal legge til rette for samhörighet og kreativitet ved å bidra til at barna får være sammen om å oppleve, og å skape kunstneriske og kulturelle uttrykk.

Fagområdet omhandler uttrykksformer som billedkunst og kunsthåndverk, musikk, dans, drama, språk, litteratur, film, arkitektur og design. Barnehagen skal la barna møte ulike kunstneriske og kulturelle uttrykk som gjenspeiler et mangfoldig samfunn og ulike tidsepoker. I arbeid med fagområdet skal personalet stimulere barnas nysgjerrighet, utvide deres forståelse og bidra til undring, undersøkelser, utprøvinger og eksperimentering. Barnehagen må legge til rette for og videreutvikle barnas kreative prosesser og uttrykk.

Gjennom arbeid med kunst, kultur og kreativitet skal barnehagen bidra til at barna:

- har tilgang til ting og materiell som understøtter deres lekende og estetiske uttrykksformer
- tar i bruk fantasi, kreativ tenkning og skaperglede
- bearbeider inntrykk og følelser i møte med kunst, kultur og estetikk gjennom skapende virksomhet ute og inne
- møter et mangfold av kunstneriske og kulturelle uttrykksformer og utforsker og deltar i kunst- og kulturopplevelser sammen med andre
- bruker ulike teknikker, materialer, verktøy og teknologi til å uttrykke seg estetisk
- opplever glede og stolthet over egen kulturell tilhørighet

Personalet skal:

- samtale med barna om deres og andres kunst og kulturelle uttrykk
- gi rom for, støtte og berike barnas bearbeiding av møter med kunst og kultur
- være lyttende og oppmerksomme på barnas ulike kulturelle uttrykk, vise respekt for deres ytringsformer og fremme lyst til å gå videre i utforsking av de estetiske områdene
- motivere barna til å uttrykke seg gjennom skapende virksomhet og gi dem mulighet til å utvikle varierte uttrykksformer
- synliggjøre og skape estetiske dimensjoner i barnehagens inne- og uterom
- gi barna anledning til å bli kjent med et mangfold av tradisjoner og kunst- og kulturuttrykk fra fortid og samtid
- bidra til at kulturelt mangfold blir en berikelse for hele barnegruppen

Fagområde	1-2 år	3-4 år	5 år
Kunst, kultur og kreativitet	• Barna blir introdusert for ulike materialer • Barna beveger seg til musikk og blir kjent med bevegelsessanger • Barna får erfaringer med ulike rytmer og takt. • Barna blir lest for i bøker tilpasset alder • Barnas kultur og kulturinntrykk, dannes først og fremst av opplevelser i nærområdet og i fellesskapet på avdelingen • Øve på å fremføre for foreldre på arrangementer	• Barna får erfaring med ulike materialer og flere teknikker • Barna får erfaring med å kommunisere med visuelle uttrykk. • Barna blir kjent med ulike kulturuttrykk, som dikt, eventyr, sang osv. • Teater i barnehagen • Øve på å fremføre for foreldre på arrangementer	• Barna uttrykker tanker og opplevelser ved hjelp av ulike teknikker og materialer. • Barna dramatiserer eventyr og fortellinger. • Barna oppmuntres i større grad til å ta ordet i grupper. • Barna skaper egne historier. • Barna får kunnskap om eventyrenes plass i norsk kulturtradisjon • Teater i barnehagen • Øve på å fremføre for foreldre på arrangementer

Konkrete aktiviteter	1-2 år	3-4 år	5 år
	• Leire/plastelina • Dans, musikk, instrumenter • Sangleker • Utstilling på avdelingen • Lek med rytmer • Bli kjent med ulik tekstur • Fingermaling • Bli kjent med ulike materialer • Sangleker og navnesanger • Musikkgruppe med dans • Male med ulike redskap • Dramatisere eventyr • Primærfarger • Male i snøen • Vannlek • Magneter • Nopper • Dramatisere og fortelle eventyr	• Vi lager ulike ting hver måned, tilknyttet tema vi jobber med. • Vi lager ulike ting tilknyttet årstiden vi er i. • Plastelina • Maling. • Bruker hamaperler. • Bygger ting med magneter. • Vi synger sanger gjennom hele dagen, både i spontane og planlagt situasjoner. • Vi lærer nye sanger hver måned. • Vi har juleverksted. • Maske til karneval • Potettrykk, epletrykk, • Minirøris • Male med ulike ting • Blanding av farger • Barna kler seg ut. • Dramatisere og fortelle eventyr	• Plastelina • Forming • Musikk • Eventyr/drama • Sangleker • Snekre, spikke og sage • Norske eventyr • Bilde av forfattere • Lage skuespill • Kunst knyttet til andre kulturer • Lage instrumenter • Dramatisere • Male et maleri på lerret • Fargesirkel • Dramatisere og fortelle eventyr

Natur, miljø og teknologi

Opplevelser og erfaringer i naturen kan fremme forståelse for naturens egenart og vilje til å verne om naturressursene, bevare biologisk mangfold og bidra til bærekraftig utvikling. Barnehagen skal bidra til at barna blir glade i naturen, får erfaringer med naturen som fremmer evne til å orientere seg og oppholde seg i naturen til ulike årstider.

Barnehagen skal legge til rette for at barna får et mangfold av naturopplevelser og får oppleve naturen som arena for lek og læring. Barnehagen skal legge til rette for at barna forblir nysgjerrige på naturvitenskapelige fenomener, kan oppleve tilhørighet til naturen og gjøre erfaringer med bruk av teknologi og redskaper.

Gjennom arbeid med natur, miljø og teknologi skal barnehagen bidra til at barna:

- opplever og utforsker naturen og naturens mangfold
- får gode opplevelser med friluftsliv året rundt
- opplever, utforsker og eksperimenterer med naturfenomener og fysiske lover
- får kjennskap til naturen og bærekraftig utvikling, lærer av naturen og blir kjent med hvordan de kan ta vare på naturen
- lager konstruksjoner av ulike materialer og utforsker muligheter som ligger i redskaper
- får kjennskap til menneskets livssyklus

Personalet skal:

- legge til rette for mangfoldige naturopplevelser og bruke naturen som arena for lek, undring, utforsking og læring
- gi barna tid og anledning til å stille spørsmål, reflektere og lage egne forklaringer på problemstillinger og til å delta i samtaler om det de har erfart og opplevd
- synliggjøre naturfenomener og reflektere sammen med barna om hvordan livet i naturen henger sammen
- utforske og eksperimentere med teknologi og naturfenomener sammen med barna
- få erfaring med å bruke naturen som spiskammers

Fagområde	1-2 år	3-4 år	5 år
Natur, miljø og teknologi	• Barna får erfaringer med årstider, vær og hvordan naturen endrer seg. • Vi undrer oss ute i naturen sammen med barna. • Barna får ulike sanseopplevelser gjennom naturens mangfoldighet. • Barna introduseres for konstruksjonsleker og de leker med naturens elementer	• Barna får en begynnende forståelse av begreper som omhandler de forskjellige årstidene. • Barna utforsker nærmiljøets mangfoldige plante-, dyre- og insektsliv. • Barna opplever friluftsliv gjennom turer med barnehagen. • Barna får erfaring med div redskaper, som for eksempel kniv og sag.	• Barna blir mer kjent med naturens endringer gjennom de forskjellige årstidene. • Barna får nærmere kjennskap til samspill og sammenhenger i naturen. For eksempel; - hvor maten kommer fra - miljøvern og kildesortering • Barna får en smakebit på enkel fysikk og kjemi gjennom eksperimenter • Barna får kjennskap til menneskets livssyklus

Konkrete aktiviteter	1-2 år	3-4 år	5 år
	• Søppelsortering • Kaste matavfall • Hva må vi ha på av klær • Går på tur i nærmiljøet • Male med naturmaterialer • Sanseopplevelser kald og varm • Varierte naturopplevelser • Førstehåndserfaringer	• Vi gjør eksperimenter • Ruskenaksjon • Alle barna er på tur minst en gang i uken. • Vi snakker og lærer om de ulike årstidene i samling. Vi bruker også dette inn i formingsaktiviteter. • Lager fuglemat • Insektfeller • Vi skal fokusere på bærekraftig utvikling. • Vi snakker og lærer om de ulike plantene og dyrene vi har rundt oss. • Vi sår og høster egne grønnsaker	• Vi gjør eksperimenter • Spikkesertifikat • Terrarium • Sorterer søppel • Følge årstidene • Søppelkunst • Mat på tur • Følger med på naturens livsløp • Rumpetroll • Blir kjent med dyr og planter • Gjenbruk og bærekraftig utvikling

Antall, rom og form

Fagområdet handler om å utforske, oppdage og skape strukturer og sammenhenger i naturen, samfunnet og universet. Barnehagen skal synliggjøre sammenhenger og legge til rette for at barna kan utforske og oppdage matematikk i dagligliv, teknologi, natur, kunst og kultur og ved selv å være kreative og skapende. Arbeid med fagområdet skal stimulere barnas undring, nysgjerrighet og motivasjon for problemløsning.

Fagområdet omfatter lekende og undersøkende arbeid med antall og telling, plassering, orientering, visualisering, sortering, sammenligning, måling og mønster. Det handler også om å stille spørsmål, resonnere, argumentere og søke løsninger.

Gjennom arbeid med antall, rom og form skal barnehagen bidra til at barna:

- oppdager og undrer seg over matematiske sammenhenger
- danner seg matematiske begreper og videreutvikler måter å uttrykke innholdet i og omfanget av disse
- leker og eksperimenterer med tall og telling og får erfaring med ulike måter å uttrykke disse på
- erfarer størrelser i sine omgivelser og sammenligner disse
- videreutvikler sin romforståelse ved å utforske romlige sammenhenger med kropp og sanser
- undersøker og gjenkjenner egenskaper ved former og sorterer dem på forskjellige måter
- løser matematiske problemer og opplever verdien av å prøve og feile

Personalet skal:

- bruke matematiske begreper reflektert og aktivt i hverdagen
- styrke barnas nysgjerrighet, matematikkglede og interesse for matematiske sammenhenger med utgangspunkt i barnas uttrykksformer
- legge til rette for matematiske erfaringer gjennom å berike barnas lek og hverdag med matematiske ideer og utdypende samtaler
- stimulere og støtte barnas evne og utholdenhet i problemløsning

Fagområde	1-2 år	3-4 år	5 år
Antall, rom og form	- Barna får erfaringer med ulike begreper, former og materialer. - Barna får varierte sanseopplevelser - Barna pusler enkle puslespill - Barna blir introdusert for telling, spesielt 1-2-3 og telleregler.	- Barna spiller spill med ulike geometriske former og farger - Barna får erfaringer med grunnleggende begreper: - Barna får kunnskap om farger, og hvordan blande farger - Barna får kjennskap til ukedagene	- Vi leker og spiller spill som forutsetter grunnleggende forståelse av begreper, former, tall og størrelsesforhold. - Barna utvider repertoaret med grunnleggende begreper med for eksempel; høyre/venstre, vannrett/loddrett - Barna får erfaringer med avstand, vekt og volum - Barna får kjennskap til måneder og årstider

Konkrete aktiviteter	1-2 år	3-4 år	5 år
	• Lotto - og memoryspill • Legge enkle puslespill • Parkopling, to og to like • Øve på telling • Bilder av tall • Telleregler • Trene begreper (over/under/først/sist/liten/stor/mellom stor) ved hjelp av eventyr og i hverdagen • Introdusere farger • Sortere etter farge, størrelse • Kims lek med farger og former • Bruke redskaper til måling • Lage sirkler og former med pinner og steiner • Forskjell mellom tung og lett, hvem kommer først ned på bakken, i sklia etc • Lego/duplo • Leke med enkle former • Konstruksjonslek med klosser	• Terningspill, f.eks. soppspillet. • Memoryspill • Lotto • Formjakt • Vi pusler puslespill med ulik vanskelighetsgrad. • Magneter. • Finne mønster • Fargelegge symmetriske mønster • Lage mat etter oppskrifter. • Sortering, spesielt i forbindelse med rydding. • Mattepakken • Måle med målbånd, linjal • Lego/duplo • Ordensbarn • Hammermosaikk • Dag, dato, måned og vær i samling. • Tellesanger • Sølekjøkken • Eksperimentere med farger • Butikklek	• Skattejakt • Brettspill • Formjakt • Finne mønster • Mandala • Bruke kalender • Eksperimenter • Eventyr • Lage mat, måle og veie • Preposisjoner • Sortere etter farge og størrelse • Språk og tallsprell • Mattekasse • Måle gjenstander • Måned, dato, årstid • Lage kart over barnehageområdet • Dekke bord, telle • Mengde/bredde • Butikklek • Måling • Geometriske former

Etikk, religion og filosofi

Etikk, religion og filosofi er med på å forme måter å oppfatte verden og mennesker på og preger verdier, normer og holdninger. Fagområdet retter særlig oppmerksomhet mot barnehagens samfunnsmandat og verdigrunnlag i et samfunn preget av livssynsmangfold.

Barnehagen skal la barna få kjennskap til fortellinger, tradisjoner, verdier og høytider i ulike religioner og livssyn og erfaringer med at kulturelle uttrykk har egenverdi. Barnehagen skal skape interesse for samfunnets mangfoldig og forståelse for andre menneskers livsverden og levesett. Gjennom å samtale om og undre seg over eksistensielle, etiske og filosofiske spørsmål skal barn få anledning til selv å formulere spørsmål, lytte til andre, reflektere og finne svar. Slik skal barnehagen bidra til å legge grunnlag for kritisk tenkning og dømmekraft.

Gjennom arbeid med etikk, religion og filosofi skal barnehagen bidra til at barna:

- blir kjent med kristen tro og kulturarv og andre religioner og livssyn som er representert i barnehagen og i lokalsamfunnet
- utforsker og undrer seg over eksistensielle, etiske og filosofiske spørsmål
- får kjennskap til, forstår og reflekterer over grunnleggende normer og verdier
- får en forståelse for at det finnes mange ulike måter å forstå ting på og å leve sammen på
- utvikler interesse og respekt for hverandre og forstår verdien av likheter og ulikheter i et fellesskap

Personalet skal:

- formidle historier og skape rom for barnas opplevelser, samtaler, erfaringer og tanker om religion, livssyn, etikk og eksistensielle temaer
- utforske og undre seg over eksistensielle, etiske, religiøse, livssynsmessige og filosofiske spørsmål sammen med barna
- bidra til å utvikle barnas toleranse, interesse og respekt for hverandre og for mennesker med ulik kulturell, religiøs eller livssynsmessig tilhørighet
- gi barna opplevelser og kjennskap til merkedager, høytider og tradisjoner i den kristne kulturarven og religioner og livssyn som er representert i lokalsamfunnet
- samtale med barna om religiøse og kulturelle uttrykk og være bevisst på hvordan egen deltagelse kan støtte og utvide barnas tenkning
- identifisere verdikonflikter i hverdagen, reflektere over verdiprioriteringer og holdninger og ha et bevisst forhold til hvordan disse kommer til uttrykk i arbeidet med barna

Fagområde	1-2 år	3-4 år	5 år
Etikk, religion og filosofi	• Barna oppmuntres til, og får bekreftelse på gode handlinger • Barna blir sunget og lest for, i bøker og sanger med aktuelt innhold • Barna blir introdusert for opplevelser og tradisjoner knyttet til merkedager og høytider	• Barnas undringer blir møtt med åpent sinn. • Barna oppmuntres til å vise respekt og solidaritet overfor andre • Barna reflekterer over rett og galt • Barna får informasjon om hvor tradisjoner/høytider kommer fra	• Barna får erfaringer med at forskjellighet og uenighet er ok. • Barna lærer å inngå kompromisser • Barna filosoferer rundt liv og død • Barna får nærmere kjennskap til historien bak de ulike høytidene og tradisjonene.

Konkrete aktiviteter	1-2 år	3-4 år	5 år
	• Øve på å sette ord på følelser • Gjenkjenne følelser • Filosofere om hvordan vi er med hverandre • Empati • Vennskap • Undre seg sammen med barna • Tilstedeværende voksne • Vi har FORUT i oktober. • Vi markerer FN-dag med FORUT-kafe. • Markere høytider • Fokus på nytt liv • Lære om rett og galt • Mitt og ditt • Dele • Turtaking • Se og bli sett • Lydhøre voksne • Speile barnas reaksjoner • Anerkjenn følelser • Bøker om forskjellighet • Vi går i kirken før jul	• Rollespill om hvordan vi er mot hverandre • Vennskap • Snakker om ulike religioner • Fortellinger fra ulike religioner • Feire høytider og tradisjoner • Vi har FORUT i oktober. • Vi markerer FN-dag med FORUT-kafe. • Vi øver på konflikthåndtering • Kjennskap til ulike religioner i barnehagen. • Filosofiske samtaler • Vi snakker om hva som er greit og ikke greit, og hvorfor. • Vi jobber aktivt med relasjoner mellom barn og mellom barn-voksne. • Vi går i kirken før jul	• Rollespill om hvordan vi er mot hverandre • Vennskap • Steg for steg • Snakke om ulike religioner • Fortellinger fra ulike religioner • Feire høytider og tradisjoner • Vi har FORUT i oktober. • Vi markerer FN-dag med FORUT-kafe. • Rollelek/skuespill om vennskap • Respekt for små krypdyr • Finne ting som lever og ikke lever på tur • Kjennskap til ulike religioner innad i gruppa • Filosofiske samtaler • Hva er en god venn • Lære om at vi er forskjellige (utseende, tro osv.) • Si fine ord til hverandre

Nærmiljø og samfunn

Barnas medvirkning i barnehagens hverdagsliv legger grunnlaget for videre innsikt i og erfaring med deltakelse i et demokratisk samfunn. Gjennom utforsking, opplevelser og erfaringer skal barnehagen bidra til å gjøre barna kjent med eget nærmiljø, samfunnet og verden.

Barnehagen skal bidra til kunnskap om og erfaring med lokale tradisjoner, samfunnsinstitusjoner og yrker slik at barna opplever tilhørighet til nærmiljøet. Kulturelt mangfold, ulike levevis og ulike familieformer er en del av fagområdet. Fagområdet skal omfatte kjennskap til samisk språk, kultur og tradisjon og kjennskap til nasjonale minoriteter og andre minoriteter. Gjennom lek og varierte aktiviteter skal barna få erfaring med å lytte, forhandle og diskutere og få begynnende kjennskap til menneskerettighetene.

Gjennom arbeid med nærmiljø og samfunn skal barnehagen bidra til at barna:

- oppmuntres til å påvirke og medvirke i sin egen hverdag og utvikler tillit til egen deltakelse i og påvirkning av fellesskapet
- erfarer at alle får utfordringer og like muligheter til deltakelse
- utforsker ulike landskap og blir kjent med institusjoner og steder i nærmiljøet og lærer å orientere seg og ferdes trygt
- blir kjent med lokalhistorie og lokale tradisjoner
- blir kjent med ulike tradisjoner, levesett og familieformer
- blir kjent med at samene er Norges urbefolkning og få kjennskap til samisk kultur
- får kjennskap til nasjonale minoriteter og andre minoritetsgrupper

Personalet skal:

- sørge for at barna erfarer at deres valg og handlinger kan påvirke situasjonen både for dem selv og for andre
- introdusere barna for personer, steder og samfunnsinstitusjoner i nærmiljøet for å skape tilhørighet og hjelpe barna med å orientere seg og ferdes trygt
- gi like muligheter til barna, fremme likestilling og motvirke diskriminering, fordommer, stereotypier og rasisme
- gi barna forståelse av at samfunnet er i endring og at de inngår i en historisk, nåtidig og fremtidig sammenheng
- gjøre barna kjent med samisk kultur og levesett og knytte det samiske perspektivet til merkedager og hverdagsliv, kunst og kultur og mattradisjoner
- gjøre barna kjent med nasjonale minoriteter og andre minoritetsgrupper
- menneskerettighetene, spesielt barnekonvensjonen

Fagområde	1-2 år	3-4 år	5 år
Nærmiljø og samfunn	• Barna går på tur i nærmiljøet • Barna oppmuntres til å medvirke i sin egen hverdag, ved oppmerksomme voksne. • Barna får erfaringer med å være ordensbarn: Være med å hente tralle og dekke bord • Familien min • Bærekraftig utvikling	• Vi bruker lavvoen og går på turer i nærmiljøet. • Barna får medvirke i egen hverdag. • Barna danner en bevissthet rundt at vi er en del av et fellesskap. • Barna får erfaringer med solidariske handlinger • Blir kjent med ulike tradisjoner, levesett og familieformer • Lærer om barn i andre land. • Bærekraftig utvikling	• Barns medvirkning: vi lytter oppmerksomt når de uttrykker ønsker og behov, og oppmuntrer barnas initiativ, barnesamtaler • Barna får mer ansvar som ordensbarn; Dekke bord, hygiene og orden • Aktiviteter sammen med jevnaldrende, nye utfordringer siste år i barnehagen (førskolegruppe) • Blir kjent med nærmiljøet • Bærekraftig utvikling

Konkrete aktiviteter	1-2 år	3-4 år	5 år
	• Delta i oppgaver som å dekke bord o.l, sette sin egen matboks på tralla • Gå turer i nærmiljøet • Lage bok/hus av familien med bilder • Bruker sanger om inneholder navnene til barna: bake bake kake, Frosk og fisk og krabbe, alle killebukkene osv.	• Vi lærer om barnas rettigheter. • Vi har FORUT prosjekt i oktober hvor vi lærer om barn i andre land og barnas rettigheter. • Vi arrangerer FORUT kafe på FN dagen. • Vi går til lavvoen. • Vi leker i gymsalen på skolen • Norge som samfunn: Hvem bestemmer, hva er demokrati. • Bilder av nærområdet med på tur/skattejakt • Vi jobber med forståelse av trafikkregler: gå over veien, refleks osv. • Kjennskap til de ulike nasjonaliteter i barnegruppa	• Lage digital fortelling om seg selv og f.eks turer • Ta barna med på planlegging • Blomstertog • Turer i nærområdet • Norge som samfunn: Hvem bestemmer, hva er demokrati, leke valg • Tegne eget kart • Bruk av skilt og andre trafikale symboler i formelle og uformelle aktiviteter • Enkel orienteringsløype • Bruke etternavn, navn på søsken o.l i samlinger